

PREBIVALSTVO

1. Veja geografije prebivalstva ali demografija.

Je posebna veja geografije, ki se ukvarja s prebivalstvom.

2. Gostota prebivalstva je razmerje med št. prebivalstva in površino. Pove nam, koliko prebivalcev živi na km² površine (slo: 97 preb/km²)

3. Razporeditev prebivalstva

Po svetu je zelo neenakomerna. Na zemlji imamo štiri velika območja zgostitve prebivalstva:

- Vzhodna Azija – Kitajska, Japonska, S in J Koreja, Tajvan
- Južna Azija – Indija, Bangladeš
- Evropa – evropska populacijska os
- Sv del ZDA z delom Kanade

4. Vzroki za neenakomerno porazdelitev prebivalstva so:

Naravnogeografski vzroki

- klima in podnebje (2/b preb. Živi med 20 in 60 vzporednikom)
- relief
- vegetacija in prst
- rudna bogastva

Družbeno geografski vzroki

- industrija
- prometnice (cestne povezave)
- gospodarska razvitost

GIBANJE ŠTEVILA PREBIVALSTVA

1. Ločimo dve vrsti gibanj prebivalstva

- naravno gibanje – rodnost, umrljivost
- selitveno gibanje – delitve ali migracije

2. Št. prebivalstva se vsako leto poveča za prb. 100 milijonov. Tako naraščanje se imenuje demografska eksplozija ali eksplozija prebivalstva. Pojavlja se v manj razbitih državah, v bolj razvitih državah pa prebivalstvo narašča zelo počasi, ali pa celo starnira (miruje).

3. Rodnost ali nataliteta

Št. živorojenih otrok na 1000 prebivalcev v dobi enega leta

4. Smrtnost ali mortaliteta

Št. umrlih na 1000 prebivalcev v dobi enega leta

5. Naravni prirastek

Razlika med rodnostjo in umrljivostjo na 1000 prebivalcev v dobi enega leta (slo: 0,1%)

SELITVE PREBIVALCEV IN VZROKI

1. Selitev ali migracija je spreminjanje stalnega bivališča

- odseljevanje ali migracija – emigranti so tisti ljudje, ki zapustijo prvotni kraj bivanja
- priseljevanje ali migracija – imigranti so tisti ljudje, preseljeni v nek drug kraj

2. **Migracijski saldo** razlika med priseljevanjem in odseljevanjem prebivalstva. Lahko je pozitiven ali pa negativen

3. Priseljenci, ki prihajajo od daleč se znajdejo v drugačnem kulturnem, etničnem, verskem, rasnem okolju, to lahko sproži konflikte med avtohtonim prvotnim prebivalstvom, ki je tukaj živelo že stoletja in priseljenci, ki jih imenujemo alohtono prebivalstvo. Priseljenci se novemu okolju prilagodijo postopoma. Počasi prevzamejo sestavine novega okolja in se na koncu spojijo (z novim okoljem(in temu pravimo cusimilacije.

VZROKI IN MOTIVI SELITEV

1. Ekonomski ali gospodarski vzroki

V manj razvitih državah ali območjih ljudje ne dobijo zaposlitve, ali pa z njo niso zadovoljni, zato se selijo v razvitejše države ali območja.

Sem sodijo tudi selitve iz manj razvitejšega podeželja v mesto in to imenujemo "beg z dežele" Za manj razvite države ali območja, pa je značilno odseljevanje nadarjenih in visoko izobraženih ljudi v razvitejša območja ali države, to imenujemo "beg možganov."

2. Politični, verski, zdravstveni, osebni vzroki.

OBLIKE SELITEV

1. Glede na prostor ločimo

- notranje – potekajo med različnimi kraji znotraj države
- zunanje – ali meddržavne selitve
- medkontinentalne – posebna oblika selitev

2. Glede na čas

- začasne – zdomci (selitve delavcev na začasno delo v tujino)
- sezonske – gradbeništvo, gostinstvo, turizem
- dnevna migracija – posebna oblika začasnih selitev
- izseljenci – spadajo k časnim selitvam, so ljudje, ki se za stalno izselijo iz svoje države

3. Ostale selitve

- prostovoljne
- prisilne – gre za versko, rasno preganjanje, sem sodijo begunci. Konec 80 let je bilo na svetu prib. 25. milijonov beguncev. V začetku 90 let se jim pridruži še 2. milijona beguncev iz republik bivše Jugoslavije

TIPI DEMOGRAFSKIH OBMOČIJ

1. Območje zgostitve prebivalstva

Največje zgostitve so tam kjer je močno preseljevanje in visok naravni prirastek.

2. Območje starnacije prebivalstva

Število prebivalstva se bistveno ne spreminja.

3. Območje praznjenja ali depoulacije

Št. prebivalstva se zaradi močnega odseljevanja in močnega naravnega prirastka zmanjšuje. Imenujemo jih tudi demografsko ogrožena območja (slo: koroška, Zgornje Posočje, dinarsko, obmejni deli s hrvaško).

SESTAVE PREBIVALSTVA

Prebivalstvo ni homogena celota, kajti ljudje se med sabo razlikujemo.

- **Biološka sestava prebivalstva**

Pri bioloških sestavah obravnavamo prebivalstvo glede na njegove biološke značilnosti. Ločimo raso, starostno in spolno sestavo.

→ **Rasna sestava prebivalstva**

Razlikujemo se po nekaterih zunanjih telesnih značilnostih. Tako govorimo o treh velikih rasah: Belci, črnci in rumenci.

Mešanci so skupine, ki so nastale z mešanjem med rasami:

- Mesticij – so mešanci med Indijanci in belci
- Mulati – so mešanci med belci in črnci
- Zambij – so mešanci med Indijanci in črnci

Rasizem je ideologija, ki pripisuje eni rasi lastnosti, zaradi katerih naj bi prekašala druge, zato se v svetu pojavlja rasno razlikovanje ali diskriminacija.

Primer rasnega razlikovanja: Zaradi rudnih bogastev in ugodnega podnebja so se v ta del Afrike naselili evropski priseljenci iz Velike Britanije, ki so si podredili črnsko večino. Uredili so si poseben sistem rasnega razlikovanja: apartheid. S ciljem, da bi v svojih rokah obdržali gospodarsko in politično moč. Četa 1989 so začeli postopoma ukinjati apartheid i na volitvah leta 1944 izvolili prvega temnopoltega predsednika.

→ **Spolna sestava prebivalstva**

Ta sestava nam prikazuje številčno razmerje med moškim in ženskim prebivalstvom. Razmerje se vidi na starostnih piramidah. Ob rojstvu je nekaj odstotkov več dečkov kot deklic, a se po 40-tem letu številčna prednost prevesi na žensko prednost. Starejše, kot je prebivalstvo, bolj ženske prevladujejo nad moškimi. Odstotek žensk je večji zaradi daljše pričakovane življenjske dobe.

→ **Starostna sestava prebivalstva**

Starostno sestavo nam najbolje prikaže starostna piramida. **Ločimo tri tipe prebivalstva:**

- mlado prebivalstvo [0-15 let] – piramida je res v obliki piramide, spodaj je široka, zaradi naraščanja mladega prebivalstva.
- zrelo prebivalstvo [od 15-65 let] – baza piramide se ne širi več, zaradi starnacije preb.
- staro prebivalstvo [nad 65 let] – piramida je najširša v zgornjem delu

Pričakovana življenjska doba ali verjetnost trajanja življenja, pove koliko let bo v povprečju trajalo življenje novorojenih. Podana je vedno v dveh številkah – moškega, ženske.

Sloveni l. 1995 – m (69 let), ž (77 let)

Sloveni l. 2005 – m (72 let), ž (80 let)

Andora l. 1995 – m (74 let), ž (81 let)

- **Družbene sestave prebivalstva**

→ **Ekonomsko ali gospodarsko prebivalstvo**

1. Prebivalstvo delimo na: ekonomsko aktivno, in ekonomsko neaktivno prebivalstvo:

- ekonomsko aktivno preb. V to skupino spadajo ljudje, ki opravljajo svoj poklic in za svoje delo dobivajo dohodke (sem sodijo tudi kmetje). Aktivnega prebivalstva v slo je 820 000.
- ekonomsko neaktivno preb. V to skupino pa spadajo ljudje z lastnimi dohodki (upokojenci, štipendisti) in vzdrževalno prebivalstvo (otroci, dijaki, študenti).

2. Slovenska statistika ločuje štiri sektorje dejavnosti

- primarni – kmetijstvo, gozdarstvo, ribištvo
- sekundarni – industrija, gradbeništvo, rudarstvo
- terciarni – promet, trgovina, obrt, turizem
- kvartarni – znanost, prosveta, zdravstvo, kultura, državna uprava, socialno skrbstvo, politične organizacije.

Podatek o tem koliko ljudi dela v posameznem sektorju, nam zelo veliko pove o gospodarski razvitosti države. (V kmetijstvu je zaposleno 6-7% slovenskega prebivalstva).

→ **Narodnostna ali nacionalna sestava prebivalstva**

Narod je skupnost, ki se razvije na nekem ozemlju in ima skupen jezik, kulturo, zgodovino. V razvitem svetu so se narodi oblikovali že v 19. stoletju, v nerazvitem pa se oblikujejo še danes. Meje nacionalnih držav se nikjer ne ujamejo z narodnostnimi mejami. Pojem narodnost (pomeni pripadnost nekemu narodu) ni vedno enak pojmu državljanstvo (pomeni pripadnost državi, gre za pravno razmerje med državo in državljanom).

Narodnostne manjšine so deli narodov, ki ostajajo zunaj meja svoje matične države. Slovenci kot manjšina živijo v Italiji, Avstriji in na Madžarskem, v Sloveniji pa živita Italijanska in Madžarska manjšina.

Narodnostna sestava Slovenije

Leta 1953 → 96, 5% Slovencev

Leta 1991 → 87, 8% Slovencev

Leta 2002 → 83, 84% Slovencev

} Narodnostna sestava slovenskega prebivalstva upada

→ **Verska sestava prebivalstva**

Na versko sestavo je vplival zgodovinski razvoj, poznamo tri velike svetovne religije:

→ Krščanstvo je ena najbolj številčno in prostorsko razširjena religija na vseh celinah.

Kristjani se delijo v tri skupine:

- katoličani: (Portugalska, Španija, Italija, Slovenija, Avstrija, Ploska),
- pravoslavci: (V, JV Evropa),
- protestanti: (S Evropa, del Nemčije, VB)

→ Islam – muslimani so pripadniki islama (BiH, Albanija, Makedonija, Bolgarija)

→ Budizem – (V in JV Azija)

→ Hinduizem (Indija)

Statistika vere v Sloveniji

- protestantov je 20.000 (SV Slovenija)
- 58% je katolikov
- 10 % je ateistov
- ostali

→ Izobrazbena sestava prebivalstva

1. Razmere v svetu nam nazorno prikazujejo delež nepismenih, ta odstotek je v nekaterih Afriških in Azijskih državah več kot 75 %.
2. V Sloveniji je bilo leta 1991 0,46 % nepismenih ljudi, ter prb. 1/10 celotne populacije z višjo oz. visoko izobrazbo.
3. **Leta 2004 je bilo Slovencev: 1. 997. 590**